

УДК 330

К. Д. Салямон-Міхеєва,

кандидат економічних наук, доцент кафедри аудиту та економічного аналізу

Університету державної фіскальної служби України

В. П. Салямон,

старший викладач кафедри менеджменту

Університету державної фіскальної служби України

КОНСАЛТИНГОВІ ПОСЛУГИ В АУДИТІ

Ekaterina Saljamon-Mikheeva,

the candidate of economics sciences, the docent of chair of audit and economic analysis

University of the state fiscal service of Ukraine

Vitaliy Salyamon,

the teacher of chair of management University of the state fiscal service of Ukraine

CONSULTING SERVICES IN AUDIT

У статті визначено місце та особливості консалтингу в аудиті. Вивчено різноманітність видів консультаційних послуг та розглянуто найактуальніші послуги, що надаються аудиторськими компаніями. Проаналізовано ринок консалтингових послуг, визначено проблеми розвитку в Україні та особливості конкуренції фірм. Визначено взаємозалежність між економічним станом держави та попитом на послуги консультаційного характеру. Розглянуто особливості функціонування ринку консультування та його залежність від специфіки товару. Запропоновані напрями удосконалення розвитку вітчизняного ринку консультаційних послуг.

The problems of valuation of audit services in Ukraine, the factors affecting the price. The mechanism of pricing audit with regard to the cost of components. Defined relationship between audit quality and cost of services of audit companies. Directions problems transparent pricing for audit services.

Ключові слова: Консалтинг, аудиторські компанії, консультаційні послуги, якість консультаційних послуг.

Keywords: Consulting, auditing companies, consulting services, quality of consulting services.

Постановка проблеми. В аудиторській сфері, як правило, працюють професіонали найвищого рівня у сфері податкового законодавства, обліку, бухгалтерії та фінансів. Це ті фахівці, які можуть не тільки провести якісно аудиторську перевірку, але і надати допомогу у широкому колі питань ведення бізнесу, тому консалтингові послуги в аудиті набувають все більшої популярності у замовників.

На сучасному етапі розвитку суспільства, левову частку прибутку вітчизняних і міжнародних аудиторських компаній становлять надходження саме від надання консультаційних послуг. Цей попит зумовлено, в першу чергу, економічною і політичною нестабільністю, процесами ринкової трансформації економічної системи, динамічними реформами в Україні. Представники вітчизняного бізнесу чітко усвідомлюють необхідність такого консультування, що вирішує не лише локальні проблеми, а й поглиблено аналізує стратегічний розвиток підприємства. Саме тому постає потреба оцінки якості та удосконалення консультаційних послуг, які надають аудиторські компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню принципів, методів і проблем консалтингової взаємодії присвячені праці таких видатних зарубіжних і вітчизняних науковців, як У. Вікхем, Л. Декальве, А. Ріхтера, Д. Майстера, Е. Шейна, Дж. Філіпса, Т. Решетняк, Т. Рибаків, Ф. Стіла, А. Пригожина, В. Давиденко та ін. Суттєвий внесок у розвиток теоретико-методологічного базису консалтингової діяльності зроблено М. Алвессоном, Т. Амбустером, Ф. Буоном, А. Верром, С. Канбаком, М. Мохом, А. Старді, Н. Ніколовою, В. Давиденком, С. Козаченко, В. Новицьким та ін. Результати дослідження тенденцій розвитку та регіональної специфіки консалтингової індустрії висвітлено у публікаціях таких науковців, як А. Гросса, Б. Корноу, М. Костера.

Але не дивлячись на те, що в останнє десятиліття ринок консалтингу швидко розвиваються, в Україні він все ще залишається маловивченим. Існує чимало недосліджених проблем, що стримують розвиток управлінського консультування, зокрема, в галузях економіки.

Постановка завдання. Головною метою статті є визначення місця консалтингу в аудиті. Дана мета формує завдання дослідження: проаналізувати сучасний стан та особливості функціонування ринку консалтингових послуг в Україні, виділити пріоритетні напрями, оцінити значення консалтингу в аудиті, а також вивчити проблемні аспекти та тенденції його розвитку.

Виклад основного матеріалу. Історично попередниками консалтингу були адвокатські та юридичні послуги, що надавали відповідні фірми, а згодом — аудит та аудиторські компанії. Суттєву половину прибутку більшості аудиторських фірм складають консалтингові надходження. Оскільки їх послуги можуть надаватись, як у формі аудиторських перевірок так і пов'язаних з ними експертиз, консультацій з питань бухгалтерського обліку, звітності, оподаткування, аналізу фінансово-господарської діяльності та інших видів економіко-правового забезпечення підприємницької діяльності.

Основне завдання консультантів є надання допомоги клієнтам щодо вирішення управлінських проблем. Вирішити це завдання вони можуть декількома шляхами: знайти проблему та надати

способи вирішення; допомогти клієнту самому знайти проблему та визначити шляхи її вирішення; навчити клієнта, як знаходити та вирішувати проблеми.

На практиці всі три моделі дуже часто перетинаються і взаємодоповнюють одна одну. Акценти зміщуються в залежності від того, що більше за все необхідне клієнту: щоб вирішили проблему за нього, або допомогли вирішити проблему, або навчити, як її вирішити. Визначення ступеня цієї необхідності, як і необхідність консультантів взагалі, залежить від ряду факторів: часу, оскільки будь-яка проблема вносить свої часові обмеження; персоналу як інтелектуального ресурсу; грошей – залучення консультантів потребує затрат [4].

Наявність різних факторів та предметних областей визначають різноманітність видів консультаційних послуг. Відповідно до класифікації Європейського довідника консультантів, існує 84 види консалтингових послуг, об'єднаних у 8 найголовніших груп:¹ загальне управління, адміністрування, фінансове управління, управління кадрами, маркетинг, виробництво, інформаційна технологія, та спеціалізовані послуги. До останньої групи входять такі послуги, як: навчальне консультування, консалтинг з управління електроенергетикою, інженерний консалтинг, екологічний консалтинг, інформаційний консалтинг, юридичний консалтинг, консалтинг по управлінню розподілом матеріалів і матеріально-технічному постачанню, консалтинг у державному секторі, консалтинг з телекомунікацій.

Всі ці послуги надають і вітчизняні аудиторські компанії, але їх список постійно розширюється в залежності від економічної ситуації. Так все більшої популярності в Україні набирають такі послуги, як: аудит і податковий консалтинг, рекрутінг послуг, консалтинг побудови систем фінансового управління, проектно-інвестиційні послуги, консалтинг оцінки активів, інжинірингові й реінжинірингові послуги, консалтинг залучення позикових коштів, послуги з антикризового управління, консалтинг з управління структурою капіталу, розробкою маркетингової політики, тощо. Актуальним стає розрахунок перспективності тієї або іншої продукції, виду діяльності. В умовах інфляції, незадовільної законодавчої основи бізнесу, бюджетного дефіциту особливого значення набуває управлінський консалтинг, необхідний для того, щоб усунути неясності, що виникають у процесі підготовки, прийняття і практичної реалізації найбільш важливих управлінських рішень.

Також активно розвивається ще один перспективний напрям консалтингу - аутсорсинг. Це новий підхід до підвищення ефективності діяльності підприємства без істотних витрат, заснований на повній або частковій передачі рутинних функцій підприємства (наприклад, таких як бухгалтерські розрахунки, розрахунок податків, облік кадрів і т.п.) консалтинговій компанії з метою зосередження власних зусиль на рішенні ключових стратегічних завдань. Підприємство-замовник залучає консалтингову компанію для рішення тих або інших завдань на постійній основі, повністю замінюючи консультантами власний підрозділ [7].

Але не дивлячись на велику популярність в Україні на сьогоднішній день не існує загальновизнаного класифікатора консультаційних послуг, що суттєво стримує зростання попиту.

Сьогодні ринок консалтингових послуг в Україні оцінюється у 200 млн. дол., причому його структурна конфігурація за сферами консультування має такий вигляд: на податковий і юридичний консалтинг припадає 30 % ринку, на стратегічне консультування — 13 %, на фінансове консультування — 17 %, на консалтингову підтримку впровадження ІТ-технологій — 21 %, на консультування з питань управління персоналом — 11 %, на консультування з операційного менеджменту — 8 % [2].

Характеризуючи структуру клієнтів консалтингових послуг в Україні, варто зазначити, що найбільш активними споживачами є компанії, що діють на швидкозростаючих ринках харчової, фармацевтичної, металургійної, будівельної промисловості, торгового бізнесу. Транспортні та

енергетичні компанії тільки-но почали звертатися за порадами до консультантів. Останнім часом навіть державні органи є клієнтами консалтингових компаній.

Серед найактивніших чинників, що формують попит на консалтингові послуги в Україні, слід виокремити прагнення до формування прозорого бізнесу, який системно працює та забезпечує його власникам зростання прибутковості. Тому залучення такого інтелектуального ресурсу як консультування є об'єктивною необхідністю для забезпечення довгострокового стратегічного розвитку сучасної компанії [3].

За останніми експертними оцінками нині в Україні працює понад 500 вітчизняних компаній, що займаються наданням консультаційних послуг. Поруч із вітчизняними консультаційними фірмами працюють транснаціональні аудиторські та консалтингові корпорації такі, як: Deloitte & Touche Tohmatsu International, PriceWaterhouseCoopers (PwC), Ernst & Young, KPMG, McKinsey & Company, Booz-Allen & Hamilton. Більшість цих фірм входять до складу так званої «великої четвірки» - найбільші у світі компанії в сфері аудиту і консалтингу. Перевагами таких фірм є, в першу чергу, відомий бренд, комплексне вирішення проблеми, висока кваліфікація персоналу, перевірена якість послуг. Вони спеціалізуються на обслуговуванні великих компаній та пропонують весь спектр управлінських послуг для вирішення найскладніших проблем. Представники групи «великої четвірки» займаються також і дослідницькою діяльністю, що дозволяє їм постійно удосконалюватись. Вузькоспеціалізовані фірми, як правило, надають консалтингові послуги представникам дрібного і середнього бізнесу та працюють в обмеженому секторі консультування.

Ринок консалтингових послуг чітко сегментований і конкуренція між продавцями консалтингових продуктів, в основному, ведеться у середині свого сегменту. Сучасний розвиток консалтингового бізнесу показав, що утворені невеликі консультаційні фірми не прагнуть до послуг, що надаються провідними компаніями (фінансовий менеджмент, маркетинг, управління персоналом, зовнішньоекономічна діяльність, тощо) даючи їм можливість мати переваги у боротьбі за клієнта перед конкурентами. Безумовно, репутація транснаціональних корпорацій безперечна і рівень їх консультаційного обслуговування є надзвичайно високим, проте, клієнт дуже часто надає переваги більш близьким взаєминам із невеликою консультаційною фірмою [3].

Аналізуючи вітчизняний ринок консалтингових послуг можна спостерігати його стрімкий розвиток. Однак, незважаючи на те, що значна кількість компаній відчуває необхідність консультаційної допомоги, попит на консалтингові послуги в Україні залишається низьким. Основними причинами такої ситуації є: затяжна фінансово-економічна криза, складна макроекономічна ситуація та загальне зниження ділової активності, відсутність культури роботи з незалежними експертами, недотримання принципу конфіденційності, незахищеність клієнтів консалтингових фірм на законодавчому рівні та їх низька платоспроможність, відсутність гарантій та стандартів якості консультаційних послуг, складність отримання об'єктивної інформації про відповідні фірми, недосконалість законодавства, відсутність класифікатора консалтингових послуг в Україні та відповідних спеціалізованих органів регулювання.

Для вирішення зазначених проблем можна запропонувати такі напрями удосконалення: навчання консультантів співпраці з клієнтами, розробка власної ексклюзивної методології; створення перспективних професійних об'єднань, які допоможуть захистити ринок від некваліфікованих консультантів; розробка заходів для підвищення популярності професії консультанта; покращення якості консалтингових послуг в Україні за допомогою фахівців в галузях науки та промисловості; легітимізація сфери управлінського консультування в контексті суспільного визнання цінності консультаційної діяльності; реєстрація в державному класифікаторі такого виду економічної діяльності, як консалтинг; створення еталонних принципів діяльності членів професійної

спільноти; належна організація інформаційного забезпечення для подолання бар'єра закритості і непрозорості консалтингового процесу; розширення доступу національних консалтингових компаній до таких сегментів ринку як консультування державного сектору виконання міжнародних проектів; адаптація зарубіжного досвіду до умов вітчизняної економіки; зменшення кількості залучень закордонних експертів для здешевлення цін консультаційних послуг в країні, що зробить їх більш доступними; введення рейтингу консалтингових фірм для поліпшення якості консалтингових послуг.

Особливості функціонування ринку консультування визначаються специфікою самого товару — консалтингової послуги, яка за своєю сутністю є інтелектуальним продуктом, що залишається у розпорядженні клієнта після завершення консультування [7]. І тому компанії повинні уміти доносити до споживача та переконати його в тому, що велика частка їхнього бізнесу є продуктом інтелектуальної праці, яку потрібно постійно оновлювати, розвивати та здійснювати пошук нових конкурентних переваг. Завдання консультантів — не допустити процес зниження компетенції персоналу фірми у випадку використання застарілих отриманих знань [8].

Висновки. Отже, як показують результати проведеного дослідження, консалтинг в аудиті відіграє важливу роль. Він дозволяє ідентифікувати та аналізувати управлінські проблеми і знаходити нові можливості, пропонувати альтернативні варіанти вирішення, надавати допомогу в реалізації рекомендацій та впровадженні конструктивних змін.

Комплексний характер надання консалтингових послуг зумовлений динамічним характером реформ в Україні, нестабільністю економіко-правової бази господарювання. Тому в умовах економічної кризи попитом користуються послуги, спрямовані на скорочення витрат, оптимізацію виробничих процесів, зростання прибутковості, підвищення ефективності процесів управління, знаходження нових фінансових резервів.

Розвиток консультаційного ринку в Україні багато в чому залежить від готовності консалтингових компаній до нововведень, адаптованості набору послуг до потреб клієнтів, постійного моніторингу економічних змін, пошуку нових продуктів і ринків. Майбутнє консалтингу нерозривно пов'язане з підвищенням професіоналізму консультантів, швидкістю, високою якістю виконання замовлень, дотриманням етичних стандартів для задоволення потреб клієнтів.

Список літератури.

1. Верба В.А. Патерни консалтингової взаємодії / В.А. Верба // Вчені записки Університету «КРОК» / Ун-т економіки та права «КРОК» ; вип. 28 : у 2 т. — К., 2011. — Т. 2. — С. 23–31.
2. Верба В.А. Становлення управлінського консультування: порівняльна характеристика світового та вітчизняного досвіду / В.А. Верба // Вчені записки : наук. зб. КНЕУ. — 2009. — № 11. — С. 49–54.
3. Верба В.А. Управлінське консультування в Україні: місія не здійсненна? / В.А. Верба// Синергія. 2004. №3. С.12 18.
4. Гончарова М.Л. [Управлінське консультування в Україні: основні проблеми, тенденції та напрями розвитку](#) / М.Л Гончарова // Актуальні проблеми економіки. 2015. №2. С. 136.141.
5. Давиденко В. В. Формування та впровадження консалтингового забезпечення підприємств // Проблеми науки (укр.). — 2006. — № 7. — С. 32—37.

6. Кремень В.М. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку консалтингових послуг в Україні // Формування ринкової економіки. Збірник наукових праць. № 2009 №19. С.108-116.
7. Макхэм К. Управленческий консалтинг. — М.: Дело и сервис, 1999. — 288 с.
8. Питуляк Н.С. Особливості розвитку консалтингових послуг в Україні / Н.С. Питуляк, В.Ю. Баховко, Ю.О. Чапран // науковий вісник Мукачівського державного університету - 2015 - №3. - С.115-119.
9. Чому потрібен консалтинг в умовах кризи ? / Бізнес-центр [Електронний ресурс] : – [http// business-centre.com.ua](http://business-centre.com.ua).

References.

1. Verba, V.A. (2011), "Patrons of Consulting Interaction", *Vcheni zapysky Universytetu «KROK»*, Un-t ekonomiky ta prava «KROK» ; vol. 28 no.2, pp. 23–31.
2. Verba, V.A. (2009), "Development of managerial counseling: a comparative characteristic of world and national experience", *Vcheni zapysky : nauk. zb. KNEU*, vol. 11, pp. 49–54.
3. Verba, V.A. (2004), "Managing counseling in Ukraine: mission is not feasible?", *Synerhiia*, vol. 3, pp.12-18.
4. Honcharova, M.L. (2015), "Management Consulting in Ukraine: Major Problems, Trends and Directions of Development", *Aktualni problemy ekonomiky*, vol. 2. pp. 136-141.
5. Davydenko, V. V. (2006), "Formation and introduction of consulting support of enterprises", *Problemy nauky (ukr.)*, vol. 7, pp. 32—37.
6. Kremen, V.M. (2009), "Current state and prospects of development of consulting services market in Ukraine", *Formuvannia rynkovoї ekonomiky. Zbirnyk naukovykh prats*, vol.19, pp.108-116.
7. Makhjem, K. (1999), *Upravlencheskij konsalting* [Management consulting], Delo i servis, Moscow, Russia, p. 288.
8. Pytuliak, N.S. Bakhovko, V.Yu. and Chapran, Yu.O. (2015), " Features of the development of consulting services in Ukraine", *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 3, pp.115-119.
9. "Why do we need consulting in a crisis?", *Biznes-tsentr*, [Online], vol . 8, available at: [http// business-centre.com.ua](http://business-centre.com.ua).

Стаття надійшла до редакції 27.09.2017 р.